

ՊՐՈՖ. ԴՈԿՏ. Ա. ԱՐՐԱՀԱՄՅԱՆ

ՈՒԴԻՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՊԵՏՐՈՍ Ի-ԻՆ

ոսկվայի Ֆեոդալա-ճորտատիրական պետական արխիվի Արտաքին գործերի կոլեգիայի Հայկական ֆոնդի 1724 թվի № 4 թղթապանակում գտնվում է ուղիների մի դիմումը հայերեն լեզվով Պետրոս Ի-ի վրա: Այդ դիմումը ցարական արքունիք են ուղարկել Ադրբեջանում ապրող ուղիները հատուկ պատգամավորության միջոցով:

Ուղիներն իրենց դիմումի մեջ նկարագրել են կրոնական այն հալածանքները, որոնց ենթարկվել են իրենք:— Պարսիկ իշխանավորները, տեղական սյունի ֆեոդալների հետ, քանդել են նրանց եկեղեցիները և հարկադրել են մահմեդականություն ընդունել, այրել են անգամ Նդիշի անունը կրող իրենց կենտրոնական տաճարը: Զցանկանալով նամակի մեջ մանրամասնությամբ գրել իրենց ծանր վիճակը, նրանք խնդրել են այդ մասին հարցնել նամակատար պատգամավորությունից:

Ուղիները Պետրոս Ի-ից խնդրել են, որ նա մի հրովարտակ տա իրենց պատգամավորներին բերելու, որ հետագայում այլված Նդիշի անվան տաճարի տեղ նոր տաճար

կառուցեն: Ուղիները լսել են, որ Պետրոս Ի-ը գործով գալիս է՝ «Յիմա լսեցինք, որ սալալու ոտն մեր գլուխն կոխելու գալիս է, մեր աչքն լոյս», և ցանկացել են նախապես Նդիշի վանքի վերաշինման թույլտվություն ունենալ իրենց ձեռքում: «Սուրբ Նդիշի է առաքելոյն համար մին փոքր ուրախութեան գիր շաղավաթ անես դոցա ձեռքն (այսինքն՝ պատգամավորների ձեռքով— Ա. Ա.) տեղի տառապելոցն՝ իբր եկեղեցոյ տեղն հրամնոց դովաթիցն վանք լինի ժամանակով»:

Վավերագիրը կուկաասագիտության համար արժեքավոր է ոչ այն պատճառով, որ այն մեզ որոշ պատկերացում է տալիս շահական Պարսկաստանի և նրա դրածո ավատապետների հարստահարությունների և հալածանքների վերաբերմամբ— այդ մասին մենք ժամանակակիցների կողմից բաղմաթիվ և հանգամանորեն գրված սկզբնաղբյուրներ ունենք— այլ որ այն գրված է ուղիների՝ երբեմնի մի մեծ ժողովրդի բեկորների կողմից, որոնց մասին մենք շատ կցկտուր տեղեկություններ ունենք վերջին դարերից:

Ստորև հրատարակում ենք այդ վավերագիրը:

Մեծառնիք եւ գերանդակ, գովելի եւ պատուելի, թափ եւ պարծանք ազգին մերոյ վերոյ գրեալս:

Նրես անկեալ և արատասուալից համբուրեմք գներբանս ոտաց բոց, աղաչանօք և պաղատանօք զեկուցանեմք զամենայն յանցանքն և զորպէսն տեղիս ի հրամնաց բոց՝ բէ այսման տարիս մեր գլուխն ի՛նչ բերին

անօրէնք և անհաւատք: Նախ եկեղեցիք այրեցին և արարին ընդ մեզ բազում չարիք՝ ի ներհակ առ հաւատոց մերոց: Քահանայք ուրացուցին և ոմն ըսպանեցին, կանայք ընդ որդովք իւրեանց գերեվարեցին, որդիք ընդ

մայրս նմին նոցին: Վանք և անապատք ան-
մարդաբնակ եղեալ կան: Մինչև այսօր և մեք
մնացողքս կանք ի մէջ շարշարանաց. ո՛չ
կենդանի եմք և ո՛չ մեռած:

Մեք աղովանք եմք և ազգով ռախք, Եղի-
շէի առաքելոյն փարգոյութեամբն մեր նախ-
նիք Աստուած հաւատացեալք են. սուրբ ա-
ռաքյոցն նահատակութեան տեղիքն առ մեզ
է: Քո հրամանոցն յայտնի է, որ յառաջմէ
մեր ազգին իշխանութիւն ոչ կայր, որ առա-
քելոյն նահատակութեան տեղն փառաւոր
վանք շինէին, միայն թէ մեր նախնիքն մին
փոքր եկեղեցի շինեալ էին, մեք նովաւ կեանք
էինք անցուցանում: Այժմս անօրէնք այրե-
ցին, և մեզ զօրով ուրացուցին: Ծածուկ մեր
օրէնքն պահում ենք, և թէ մեծ և թէ փոքր
յերեկելի՝ բոլի զօրով քրոնքիւն են անել տա-
լիս:

Յիմա լսեցինք, որ սալայու ռոն մեր
գլուխն կոխելու գալիս է: Մեր աչքն լոյս,
կու խնդրեմք ի Քրիստոսէ, որ մեր կեանքն
կարն առնէ և հրամնոց կեանքն երկար ա-
րացէ, որ զմեզ ի կերութեան ազատես ի
փառս Աստուածածնիս, և մեք միշտ մեղա-
ւոր բերանով ի Տեառնէ երկար կեանք
խնդրող լինեմք: Այլ ի՞նչ հառեմք բան,
ծառայ եմք... կարում չեմք ամէն բան գրել
անիւ: Պիտի որ վասն Քրիստոսի սէրն և մեր

ամենայն սահալն այդ եկողք, ողորմելի փա-
հանայիւղ և մարդկայիւղ իմանաս:

Մեր խնդիրքն այս է, որ մին քանի պէտ-
քական մեծիդ ծառայք (որ) կայ(ր) տեղս.
այդ մարդոց հետ խորհուրդ արել են, դու-
լուղդ ողարկել, որ Սուրբ Եղիշէի առաքելոյն
համար մին փոքր ուրախութեան զիր շաղա-
վաք անես, դոցա ձեռօքն տեղիս տառապե-
լոցն՝ իբր եկեղեցոյ տեղն հրամնոց դովա-
թիցն վանք լինի ժամանակով: Եւ սոքա յետ
անօրինաց ներհակութեան առնող են, մեծիդ
բարձր հրամնովն: Մնացեալ եմք մէջ յերկիր.
ոչ գլխով խելք կայ, ոչ աչաց լոյս: Կամք
հրամնացդ է: Տկէտ մտնով քիչ գրեցինք, ի-
մաստունդ շատ իմացիր: Արեւիդ մատալ,
մեզ մին հար:

Լեր ողջ ի պարծանս մեր:

ՌՃՀԳ (1724) քուին մարտ ամսի քսան
գրեցաւ:

Յիմարաբար գայս մխիթարական խնդիրքս
արարինք հրամնոցէդ և մեծդ ինչպէս կամք
կառնես, հրամանք հրամնոցդ է: Մինչի գա-
լուղ զօրաց քոց, այդ մարդիկդ յետ յղես,
մինչև դոցա կալն մեր աչքն նահապարհին
կու լինի: Երկնաւոր Թագաւորն քեզ և զօ-
րացդ հովանի եղիցի: Եւ մեծդ ամենայն հա-
ւատացեալ հայոց, մեծին և տնանկին:

(ГАФКЭ, Ф. Армянские дела № 4, за 1724 г., л. 27).

